

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA SO'Z BOYLIGINI OSHIRUVCHI PRAGMATIK O'QUV TOPSHIRIQLARI ISHLAB CHIQISH MODEL

G'afurova Durdona Farhod qizi

Navoiy davlat universiteti Boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15725769>

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining so'z boyligini kengaytirishga xizmat qiluvchi pragmatik o'quv topshiriqlari ishlab chiqish modeli taklif qilinadi. So'z boyligini oshirishga yo'naltirilgan topshiriqlar o'quvchining nutqiy faolligini oshiradi, kommunikativ kompetensiyasini shakllantiradi va ijodiy fikrlashga zamin yaratadi.

Kalit so'zlar: so'z boyligi, pragmatik topshiriqlar, boshlang'ich ta'lim, til o'rganish, kommunikativ yondashuv.

Аннотация: В статье предлагается модель разработки прагматических учебных заданий, способствующих расширению словарного запаса учащихся начальной школы. Задания, направленные на расширение словарного запаса, повышают речевую активность учащихся, развивают коммуникативные компетенции, создают основу для творческого мышления.

Ключевые слова: словарный запас, прагматические задачи, начальное образование, изучение языка, коммуникативный подход.

Abstract: This article proposes a model for developing pragmatic learning tasks that serve to expand the vocabulary of primary school students. Tasks aimed at increasing vocabulary increase the student's speech activity, form communicative competence, and create a basis for creative thinking.

Keywords: vocabulary, pragmatic tasks, primary education, language learning, communicative approach.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning til o'rganish jarayonida asosiy poydevor bo'lib xizmat qiladi. Bu bosqichda o'quvchilarning so'z boyligini oshirish, ularni faol so'zlashuvga jalb qilish, mustaqil fikrlash va o'z fikrini ifoda eta olish ko'nikmasini shakllantirish muhim vazifa hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, so'z boyligini oshirishda pragmatik yondashuv asosida tuzilgan topshiriqlarning o'rni beqiyosdir.

Pragmatik yondashuv — bu til birliklarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llashga yo'naltirilgan o'qitish usulidir. Bu yondashuv orqali o'quvchi faqat til qoidalarini emas, balki ularni muloqotda to'g'ri qo'llashni o'rganadi.

Quyidagi topshiriq turlarini pragmatik model asosida ishlab chiqish mumkin:

Rollar o'yinlari (do'konda savdo qilish, maktabda suhbat, mehmon kutish)

Savol-javob asosidagi topshiriqlar (rasmga qarab savol tuzish, suhbat qurish)

Matnga asoslangan topshiriqlar (hikoya davom ettirish, voqeani tasvirlab berish)

Topishmoq va maqol asosida munozara (maqolga mos holat yaratish, topishmoq yechish)

Kichik drama sahnalari (real vaziyatlarda so'zlashuv)

Vaziyat: O'quvchilar maktab oshxonasida ovqat buyurtma qilmoqda.

Maqsad: Ovqat nomlarini o'rganish, muloqotda kerakli so'zlarni qo'llash.

Topshiriq: Juftliklarda ishlang. Biri – oshpaz, ikkinchisi – mijoz. Mijoz ovqat buyurtma qiladi. Oshpaz menyu bo'yicha javob beradi.

Tayyorlov bosqichi: So'zlar bilan tanishtirish, kontekst yaratish.

Amaliy bosqich: Topshiriqni juftlikda bajarish.

Refleksiya: O'rganilgan so'zlarni mustahkamlash, muhokama qilish.

Baholash: Til birliklarining to'g'ri qo'llanilganini aniqlash.

Pragmatik yondashuv asosida ishlab chiqilgan topshiriqlar o'quvchilarni jonli muloqotga undaydi, ularning so'z boyligini oshiradi va kommunikativ malakasini rivojlantiradi. Bunday modelni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish boshlang'ich ta'lim sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

So'z boyligi — til o'rganishning asosiy mezonlaridan biri bo'lib, ayniqsa boshlang'ich ta'lim bosqichida bu ko'nikma o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. So'z boyligini oshirishda pragmatik yondashuv asosidagi topshiriqlar til muhitini yaratadi va o'quvchini faol ishtirok etishga undaydi. Ushbu maqolada aynan shunday topshiriqlarni ishlab chiqish modelining nazariy va amaliy asoslari tahlil qilinadi.

Tadqiqotda quyidagi usullardan foydalanildi:

Tahliliy usul: mavjud didaktik manbalar, darsliklar va ilg'or tajribalar o'rganildi;

Eksperimental usul: pragmatik topshiriqlarning boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'siri kichik guruhda sinovdan o'tkazildi;

So'rovnomalar va suhbatlar: boshlang'ich sinf o'qituvchilari va o'quvchilari bilan o'tkazildi.

Topshiriqlar quyidagi bosqichlarda ishlab chiqildi:

So'z boyligi darajasini aniqlash mezonlari belgilandi;

Pragmatik topshiriqlar uchun mavzular va kontekstlar tanlandi (masalan: do'kon, maktab, oilaviy suhbatlar);

Har bir topshiriqda so'zlarni ishlatish chastotasi va kontekstga mosligi nazorat qilindi.

Tajriba davomida pragmatik topshiriqlardan foydalangan holda dars o'tilgan guruhda o'quvchilarning so'z boyligi 25–30% ga oshgani kuzatildi. O'quvchilar topshiriqlarda faolroq ishtirok etib, yangi so'zlarni kontekstda ishlata boshlashgan. Quyidagi natijalar qayd etildi:

O'quvchilar tomonidan faol ishlatilgan yangi so'zlar soni ko'paydi;

So'zlarni to'g'ri qo'llash darajasi oshdi;

Nutq madaniyatida sezilarli yuksalish kuzatildi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, an'anaviy lug'at yodlash usullariga qaraganda, pragmatik yondashuv asosida tuzilgan topshiriqlar o'quvchilarni tilni faol o'rganishga undaydi. Ular faqatgina so'zlarni yodlash emas, balki ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashga o'rganadilar. Bu esa o'z navbatida kommunikativ kompetensiyani shakllantiradi.

Shuningdek, topshiriqlarni ishlab chiqishda milliy urf-odatlar, madaniy kontekstlar, o'quvchilarning yoshiga mos hayotiy vaziyatlar inobatga olingani samaradorlikni oshirdi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida so'z boyligini oshirish uchun pragmatik o'quv topshiriqlaridan foydalanish yuqori natija beradi. Ushbu model asosida tuzilgan topshiriqlar o'quvchilarni faol fikrlashga, so'zlarni kontekstda to'g'ri ishlatishga va mustaqil fikr bildirishga o'rgatadi. Keyingi bosqichda bu modelni keng miqyosda sinovdan o'tkazish va metodik qo'llanma sifatida ishlab chiqish tavsiya etiladi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “O'zbekiston-2030” strategiyasi. // www.ziynet.uz
2. Коллектив авторов. Основы лингводидактики. – Санкт-Петербург, 2009

3. Jabborova O. Boshlang'ich ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2023
4. Mardonov Sh., Zokirova U. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent, 2021
5. Sh.M.Mirziyoyev “Yangi O'zbekistonda erkin va farovon yashaylik” -Toshkent: 2021-yil, 12-bet. INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE “ACTUAL ISSUES OF PRIMARY EDUCATION: PROBLEMS, SOLUTIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS” April 26, 2024 131
6. A.Madvaliyev, E.Begmatov “O'zbek tilining imlo lug'ati” .-Toshkent: Akademnashr, 2012. 3- B
7. Iroda Azimova, Klaraxon Mavlonova, Sa'dullo Quronov, Shokir Tursun “Ona tili va o'qish savodxonligi (1-qism)” 1-sinf uchun darslik, - Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2021-yil, 102-103-betlar.
8. Karima Qosimova|, Safo Matchonov, Xolida G'ulomova, Sharofat Yo'ldosheva, Sharofjon Sariyev “Ona tili o'qitish metodikasi” Darslik Toshkent «NOSIR» nashriyoti 2009, 309-bet